

A BIZTONSÁG ÉS VÉDELEM KULTÚRÁJA

KEDVES HALLGATÓK !

Íme a témakörök a vizsgára. Kiemelten **javaslom** az alábbi témákat:

1), 2), 3), 4), 5), 6), 7), 9), 11), 14), 19), 20)

Tisztelettel
Szilágyi Tivadar

1) Ismertesse a biztonság és a védelem rendszertanának főbb alkotó elemeit!

a) Dr. Pirityi Sándor biztonságpolitikai szakértő gondolata a biztonságról:

„... mindenféle biztonság az **egyén és a család** biztonságával kezdődik, az pedig az élethez, az emberhez méltó élethez való jog érvényesítésének követelménye. A következő láncszem a társadalom biztonsága, amelyet az állam biztonsága és a világ, az emberiség biztonsága követ.”

b) Miért fontos a biztonság és a védelem kultúrája alapjainak ismerete?

RENDKÍVÜL AKTUÁLIS KÉRDÉS!

Miért van szükség a közigazgatás, a köz- és felsőoktatás, valamint a gazdálkodó szervezetek leendő és jelenlegi vezetőinek, dolgozóinak a **biztonság és a védelem kultúrájának** ismeretére, elsajátítására?

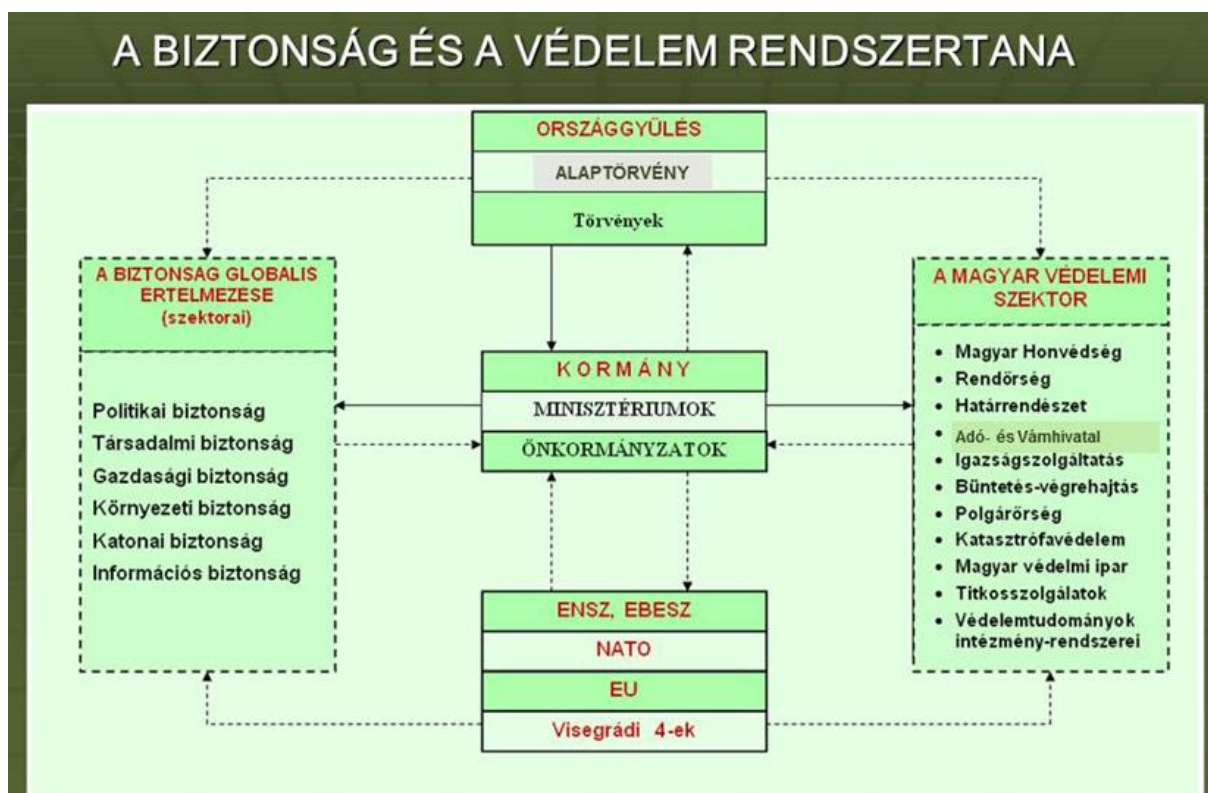
Azért, hogy a felmerülő kérdésekre adekvát választ kapjunk és adjunk!!

Azért, mert „a világ egy lőporgyár, amelyben nem tilos a dohányzás.”
Dürenmatt

FOGALMAM SINCS!!

MIKOR? MIVEL?
MIÉRT? KI? MIBŐL?
MIT? Hogyan?
KINEK AZ IRÁNYÍTÁSÁVAL?

c) A biztonság és a védelem rendszertanának főbb alkotó elemei

2) Ismertesse a biztonság fogalmát, célját és alapvető területeit Magyarországon!

a) A biztonság fogalma

Az *Európai Közösségek Bizottsága* a biztonság fogalmát nem korlátozza az államterület biztonságára vagy meghatározott rendszerek biztonságára, hanem beleérti magának az államnak és lakosainak külső és belső biztonságát.

A fogalom az emberi biztonságra irányul (mentesség a nélkülözéstől és félelemtől, az önálló cselekvés szabadsága), azaz az állampolgár – és ezáltal az állam–biztonságát állítja középpontba.

b) A biztonság célja

Olyan környezet biztosítása, amely hozzájárul az ember

- harmonikus, békés fejlődéséhez,
- az egyén kiegyensúlyozott életének,
- egészségének megóvásához,
- jó közérzetének kialakításához,
- az életfeltételek, a megteremtett javak fennmaradásához.

c) A biztonság alapvető területei és azok jellemzői Magyarországon:

3) Ismertesse a biztonság alapvető területeit és azok jellemzőit Magyarországon!

a) Társadalmi biztonság

- Az ország biztonsága a kisebbségi, az etnikai, a vallási és a nyelvi konfliktusok hatásaival szemben
- Az országban élő kisebbségek biztonságának teljes körű szavatolása

b) Politikai biztonság

- Az állam politikai rendszerének biztonsága a nemzetközi rendszerben, tudatos vagy akaratlan beavatkozással szemben.
- Olyan belső stabilitás, parlamenti demokrácia, jogi viszonyok megléte, melyek lehetővé teszik a válságok kezelését, a konfliktusok békés megoldását.

c) Gazdasági biztonság

- Az ország stabil környezete, amelyen keresztül zavartalanul képes lebonyolítani a kereskedelmi kapcsolatait.
- A lakosság szociális biztonságának és életszínvonal-növekedésének alappillére.

d) Közbiztonság (rendvédelmi)

- az adott társadalom védettsége a nemzetközi bűnözés, a migráció, a kábítószer-kereskedelem és fogyasztás, a szervezett bűnözés és a terrorizmus hatásaival szemben.
- A társadalom belső védettségének, a lakosság élet- és vagyonbiztonsága megteremtésének alappillére.

e) Katonai biztonság

Az ország területének, szuverenitásának védettsége a katonai jellegű válságokkal szemben.

f) Környezeti biztonság

- Természeti erőforrásaink, a természeti területek és természeti értékek, valamint a környezeti egyensúly megóvása.
- A természeti és civilizációs katasztrófák és az egészségügyi veszélyforrások elleni védelem.

4) Magyarország biztonsága és védelme

ÉRTELMEZÉSEK I.

- **NATO:** Észak-atlanti Szerződés Szervezete – **North Atlantic Treaty Organisation** , 1949. április 4-én alapították Washingtonban. Magyarországot a szövetséghez 1999-ben csatlakozott.
- **EU:** **Európai Unió (EU)** -*European Union (EU)*Az Európai Unió hivatalosan a maastrichti szerződés 1993. november 1-jei hatályba lépésével jött létre. 2004-ben Magyarország csatlakozott az unióhoz.
- **ENSZ:** **Egyesült Nemzetek Szervezete**, röviden ENSZ (angol rövidítése UN(O)). 1945-ben a Népszövetség utódjaként alapították New Yorkban. Magyarország 1949-ben csatlakozott.

- **EBESZ: Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet** - Organization for Security and Co-operation in Europe, OSCE) Bécs, 1975

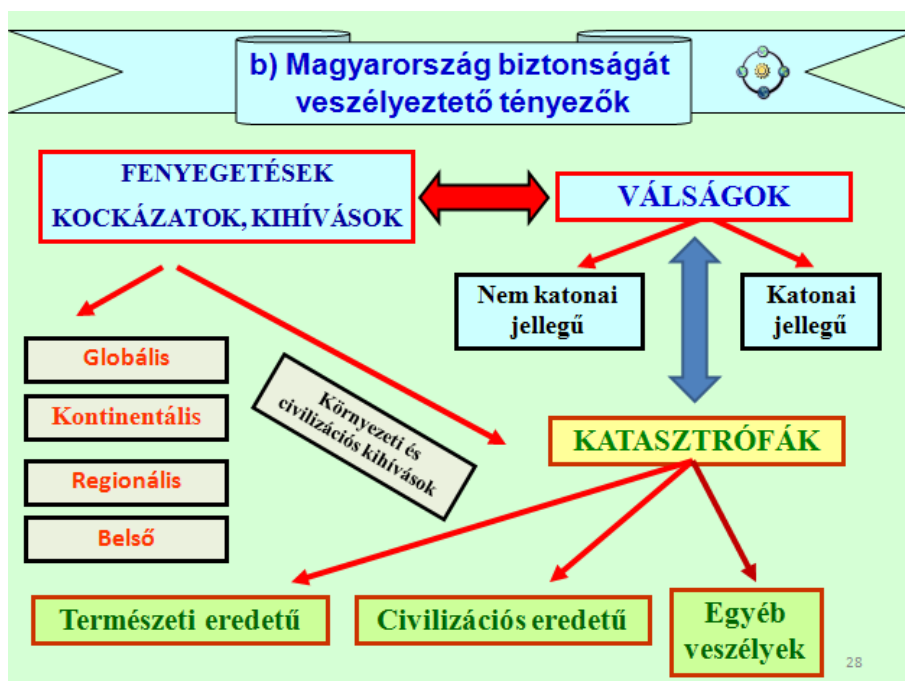
ÉRTELMEZÉSEK II.

AZ EMBERISÉG TÍZ LEGNAGYOBB KIHÍVÁSA:

- (1) Energiaellátás, (2) Vízellátás, (3) Élelmiszerellátás, (4) Természeti környezet megvédése, (5) Szegénység megszüntetése, (6) Terrorizmus és háborúk kiküszöbölése, (7) Betegségek elleni küzdelem, (8) Oktatás korszerűsítése, (9) Demokrácia biztosítása, (10) Túlnépesedés megállítása.

5) Magyarország biztonságát veszélyeztető tényezők és kihívások

a) Magyarország biztonságát veszélyeztető tényezők

b) Magyarország biztonságát veszélyeztető kihívások

Globális kihívások

- Instabil zónák (területek) kialakulása
- Tömegpusztító fegyverek és hordozó eszközeik elterjedése
- A nemzetközi terrorizmus veszélye
- Pénzügyi, gazdasági instabilitás
- Informatikai-információs kihívások
- Globális környezeti kihívások stb.

Regionális kihívások

- Az országok közötti fejlettségbeli különbségek növekedése
- Az országokon belüli instabilitás
- Oroszország nagyhatalmi törekvései
- A mediterrántérség kihívásai.
- Illegális tömeges migráció
- Határon túli magyarok helyzete.
- Energia, nyersanyag- és piacbiztonság
- Környezetkárosító hatások növekedése stb.

Belső kihívások

- Szervezett bűnözés
- Kábítószerterjedés
- A feketegazdaság és korrupció
- Demográfiai kihívások
- A rendszerváltást kísérő szociális feszültségek stb.

6) A biztonságpolitika fogalma, feladata

A biztonságpolitika szigorúan centralizált, koordinált és monopolizált, minden hatalmi ágat magába foglaló állami funkció ellátása, melynek végső célja olyan alapvető értékek védelme, amelyeket az adott ország meghatározó csoportjai (illetve adott ország-csoportok) elfogadnak és fontosnak tartanak.

A kormánypolitika azon része, melynek célja olyan külső és belső feltételek létrehozása, melyek kedvezőek a létfontosságú nemzeti értékek védelmére.

A biztonságpolitika feladata

- Értékek, érdekek, veszélyek és kihívások konkrét meghatározása
- A biztonsághoz szükséges intézményi rendszer létrehozása és működtetése

7) A biztonsági kihívás fogalma, típusai

a) A biztonsági kihívás fogalma

Egy országnak, egy társadalomnak működése során számtalan megoldandó problémával kell szembenéznie. Bár ezek többségét a modern állam képes megoldani, vannak olyan veszélyes események és folyamatok, amelyek elhárításához nem elégségesek az eszközei. A biztonsági kihívások közé azokat a veszélyeket soroljuk, amelyekről egy társadalom úgy véli, hogy elhárításához vagy megváltoztatásához rendkívüli intézkedésekre van szükség. Biztonsági kihívások a világban egy államot, egy társadalmat igen különböző területen érhetnek. Keveredhet háborúba (katonai biztonság), bekövetkezhet államellenes puccs (politikai biztonság), gazdasági válság (gazdasági biztonság), természeti katasztrófa (környezeti biztonság) vagy tömeges bevándorlás (társadalmi biztonság). Attól függően, hogy egy-egy veszély bekövetkeztét milyen közelinek, illetve negatív hatásában milyen mértékűnek ítéli meg egy társadalom, kockázatról, potenciális fenyegetésről és közvetlen fenyegetésről beszélhetünk.

b) A biztonsági kihívások típusai

Származásuk szerint a biztonságot fenyegető kihívások két nagy csoportba sorolhatók: vannak természetes és mesterséges eredetűek.

- Az elsőhöz tartoznak a természeti jelenségek által előidézett katasztrófák (földrengés, árvíz, szélsőséges időjárás), amelyek az emberi tevékenységtől függetlenül jelentkeznek. Ezekkel szemben az emberiség még ma is többé-kevésbé ki van szolgáltatva.
- A mesterséges eredetű kihívásokat gondatlanságból vagy tudatosan az emberi, a társadalmi tevékenység hozza létre. Ide tartoznak a háborúk, a fegyveres konfliktusok, a nemzetközi terrorizmus és a szervezett bűnözés, a kábítószeres fegyverkereskedelem, a gazdasági problémák, a környezet-szennyezés és az ökológiai egyensúly megbontása. Mindezekkel szemben ma már rendelkezünk bizonyos elhárító képességgel, de az nem mindig működik hatékonyan.

A kihívások méretük szerint lehetnek globális (az egész világra kiterjedő), kontinentális (egyetlen földrészt érintő), regionális vagy szubregionális (adott kontinens vagy régió bizonyos területét érintő), illetve lokális (helyi) kihívások.

8) A globalizáció fogalma, hatásai

a) A globalizáció fogalma

A globalizáció az emberiség időben egyre jobban egységesedő és egymásra ható fejlődéstörténete. Ennek a folyamatnak számos állomásáról már korábban tanultatok: pl. a nagy földrajzi felfedezésekről, a világkereskedelem és a világpiacon kialakulásáról vagy akár a világháborúkról. A globalizáció folyamatában a legnagyobb lépést a gazdasági kapcsolatok és folyamatok világméretű rendszerbe való szerveződése jelentette (pl. a nemzetközi pénzügyi szervezetek és a nemzetközi tőzsde létrejötte). Leglátványosabb megnyilvánulási formája az információáramlás XX. századi fejlődése (pl. műholdas televíziózás, internet). A globalizáció nem egyformán hat életünk minden területén. Míg az információáramlás, a pénzügyek és a gazdasági folyamatok szempontjából világunk erősen globalizált, a kultúra és az eszmék területén ezek a hatások gyengébbek.

b) A globalizáció hatásai

A globalizáció alapvetően megváltoztatta a különböző államok és társadalmak egymáshoz való viszonyát. Nemcsak többet tudunk a tőlünk távol eső országokról, nem csupán többet utazunk a világban, de számos területen – pl. a pénzügy, a gazdaság, a környezet – közvetlen hatással is vannak ránk a tőlünk távol zajló események. A globalizáció egyik legfontosabb hatása, hogy a világ különböző államai és társadalmi függővé váltak egymástól.

A biztonság területein is érzékelhető a globalizáció. Mivel a káros anyagok kibocsátása, a globális felmelegedés Földünk egészét érinti, a klímát és környezetet fenyegető veszélyeket globális kihívásnak kell tekintenünk. Vannak olyan kihívások és fenyegetések, amelyeket nem elsősorban hatásuk, hanem gyakori előfordulásuk

miatt nevezünk globálisnak. Ilyen például az illegális migráció (illegális népességmozgás), a terrorizmus, a túlnépesedés.

9) A hazánkat fenyegető biztonságpolitikai tényezők és kockázatok

a) A biztonságot fenyegető katonai és nem katonai tényezők

A felmérések szerint a magyar társadalom a biztonságon elsősorban az anyagi biztonságot (szociális biztonság), illetve a közbiztonságot érti. Ezeket – a politikai, a gazdasági, a környezeti és a társadalmi biztonsággal együtt – a biztonság nem katonai területeinek nevezzük. Az itt fellépő kihívások kezelése nem a hadsereg feladata, bár – például katasztrófák esetén – részt vehet a mentésben és a következmények elhárításában. A biztonságban azokat a területeket, amelyekben döntően a hadsereg hárul a kockázatokkal és fenyegetésekkel szembeni fellépés (pl. háború megvívása vagy a békefenntartás), a biztonság katonai területeinek nevezzük. A biztonság szó kapcsán a magyarok az ország katonai biztonságát csak a harmadik helyen jelölték meg. Ez azt jelenti, hogy a magyar társadalom, hasonlóan a biztonságpolitikai szakértőkhöz, katonai szempontból jelenleg nem érzi fenyegetve hazánkat.

b) Hazánk biztonságát fenyegető katonai kockázatok

Magyarország, sőt szomszédainak többsége is, a világ katonailag leghatékonyabb országait tömörítő NATO, és a legfejlettebb európai országokat tömörítő Európai Unió tagja. Ezért hazánkat közvetlen környezetünkben még kockázat formájában sem fenyegeti katonai konfliktus veszélye. Ez a két szervezet ugyanis megköveteli tagállamaitól az egymás közötti konfliktusok fegyveres megoldásáról való lemondást. Bár az elmúlt húsz esztendő során az európai kontinensen többször is zajlottak háborúk (1991–1995 között a délszláv háborúk, 1999-ben a NATO Jugoszlávia elleni légi háborúja, 2008-ban pedig a grúz–orosz háború), ezek olyan lokális fegyveres konfliktusok voltak, amelyek közvetlenül nem fenyegették Magyarországot. A vajdasági magyar lakta területek ugyanakkor sajnos érintettek voltak a NATO Jugoszlávia elleni légitámadásában, jóllehet nem a Vajdaság volt a támadás elsődleges célpontja. Egy ország számára katonai kockázatot azonban nem csupán a közvetlen környezetéből kiinduló támadások jelenthetnek. Napjainkban a legnagyobb veszélyt világszerte a tömegpusztító fegyverek (az atom-, a vegyi, a biológiai és radiológiai fegyverek), illetve a nagy távolságokat átívelni képes hordozóeszközök, a ballisztikus rakéták ellenőrizetlen elterjedése – szakszóval: proliferációja – jelenti. Ha ugyanis ezek a fegyverek agresszív kormányok vagy csoportok kezébe kerülnek, az jelentősen növeli egy olyan háború veszélyét, amelyben a NATO vagy az Európai Unió tagállamai célponttá válhatnak.

Magyarország is számol ezzel a veszéllyel, ezért tagja az említett eszközök betiltását előíró, illetve elterjedésüket megakadályozó nemzetközi megállapodásoknak (az ún. non-proliferációs szerződéseknek).

c) Hazánk biztonságát fenyegető nem katonai kockázatok

A korábban már említett felmérésben a magyarok a biztonságon belül a negyedik helyen a környezetbiztonságot említik. Ez több szempontból is érthető. A biztonságot fenyegető nem katonai kockázatok közül ugyanis Magyarországot legközvetlenebbül – elsősorban földrajzi fekvése miatt – a környezetbiztonság körébe tartozó árvizek és belvizek veszélyeztetik. Emellett az elmúlt években világszerte egyre nagyobb kihívásként tartják számon a globális felmelegedést. Ennek következményeként az egyre gyakoribb szélsőséges időjárási jelenségeket (pl. orkán erejű viharok, tartós szárazság). Ezekre szintén akadt már példa hazánkban.

Oroszországtól való gázfüggősége miatt, az utóbbi években – Európa más országaihoz hasonlóan – hazánkban is kiemelt fontosságú lett az energiabiztonság kérdése (az ellátás biztosítása, illetve a beszerzési útvonalak és források bővítése).

Természetesen érintenek bennünket az olyan Európán túli kockázatok is, mint a gyenge központi hatalommal rendelkező államok számának növekedése a világban. A központi hatalom hiánya ugyanis gazdasági, politikai és szociális válságokat (pl. tömeges elszegényedés) idézhetnek elő a tőlünk távoli országokban. Ennek hatására felerősödhet az Európába és hazánkba irányuló illegális bevándorlás, a terrorizmus, a nemzetközi szervezett bűnözés.

Európa legtöbb országához hasonlóan Magyarország ezekkel szemben úgy léphet fel leghatékonyabban, ha részt vesz a NATO és az Európai Unió által indított nemzetközi békefenntartó, válságkezelő, stabilizációs és államépítő műveletekben. A jelenleg zajló külföldi missziókban ma még döntően a Magyar Honvédség katonáival találkozhatunk. Azonban egyre nagyobb az igény arra, hogy rendőrök, jogászok, közigazgatási és egyéb szakemberek, vagy ilyen ismeretekkel rendelkező tartalékos katonák is részt vegyenek a határainkon túli nem katonai kihívások és kockázatok felszámolásában.

10) Magyarország Nemzeti Katonai Stratégiája

a) A stratégia fogalma és szerepe

Az emberiség történelme során a stratégia fogalma elsősorban a háborúhoz kapcsolódott, és a hadvezérek rendelkezésére álló eszközök gyakorlati felhasználásának általános tervét jelentette a háború sikeres megvívása érdekében. A 20. század második felétől a stratégia fogalmát általánosabb értelemben kezdték használni. Olyan cselekvési tervként, ami bizonyos hosszabb távú célok elérése érdekében számba veszi a célok eléréséhez szükséges eszközöket és az elérés érdekében alkalmazni kívánt módszereket is. Ma már egyre szélesebb körben készítenek és alkalmaznak stratégiákat. Így beszélhetünk például vállalati stratégiákról (elsősorban a nagyvállalatok esetében), az államok esetében pedig egyes fontosabb szakpolitikai probléma megoldására (pl. járványügy, bűnmegelőzés, kábítószer-ellenes fellépése stb.), vagy egy-egy általánosabb területre (gazdaság, külpolitika,

biztonság, környezetvédelem stb.) vonatkozó nemzeti stratégiákról.

A stratégiát meg kell különböztetnünk a taktikától. Míg ez utóbbi az azonnali, rövid távú lépésekre vonatkozik, a stratégia egy hosszabb időszakra határozza meg a teendőket.

b) A nemzeti katonai stratégia általános jellemzői

Általános értelemben a nemzeti katonai stratégia – amelynek kidolgozásáért szinte mindenütt a védelmi minisztériumok felelősek – a fegyveres erők fejlesztésével és alkalmazásával kapcsolatos elveket, célokat, erőforrásokat és tevékenységformákat foglalja össze. Célja, hogy a fegyveres erő maximálisan szolgálja a nemzet biztonságát, illetve a katonai-védelmi feladatokat sikeresen, hatékonyan és megbízhatóan hajtsa végre. A katonai stratégia úgynevezett ágazati stratégia, vagyis kizárólag a nemzet biztonságának és a nemzeti érdekek érvényesítésének azokkal a területeivel foglalkozik, amelyek katonai erők vagy eszközök bevetését, felhasználását igénylik.

A nemzeti katonai stratégia a katonapolitikai helyzetet értékeli és a katonai jellegű válságokat elemzi. A biztonságot fenyegető tényezők közül azokat veszi számba, amelyek elhárításában a fegyveres erőkre hárulnak feladatok.

A katonai stratégia konkretizálja az egyes feladatokat, az alkalmazás várható körülményeit, a hadviselési módokat és a szükséges eszközrendszert, azaz meghatározza:

- a haderő feladatait, a lehetséges szövetségeseket;
- a fegyveres erők feladatait és szerepét a szövetségesek közötti együttműködésben;
- a szövetségi kötelezettségekből fakadó békeidejű és harci feladatokat;
- az ország védelmi koncepcióját;
- a védelemhez szükséges fegyveres erők nagyságát és felkészítését;
- az esetleges fegyveres küzdelem természetét, méreteit, módját;
- a fegyveres erők szervezetét, haditechnikai ellátását, mozgósításának menetét;
- a fegyveres erők rövid és hosszú távú fejlesztéséhez és a feladatok ellátásához szükséges erőforrásokat, és javaslatot tesz azok felhasználására.

c) A Magyarország Nemzeti Katonai Stratégiája

Magyarországon a rendszerváltás után először 2009 januárjában fogadott el a kormány katonai stratégiát. A stratégia szerint Magyarország biztonságára – katonai eszközöket vagy közreműködést igénylő – kockázatot jelenthetnek:

- az ország területén és környezetében előforduló ipari és természeti katasztrófák, környezetszennyezések, járványok;
- a kritikus infrastruktúra elleni támadások;
- az illegális migráció és kereskedelem;
- a térség egyes országaiban illegálisan, illetve ellenőrizetlenül tartott nagy mennyiségű fegyver, lőszer és robbanóanyag.

A stratégia a következő főbb elvekre alapozza a magyar védelempolitikát:

- a honvédelem két pillére a nemzeti önerő és a szövetségi együttműködés;
- Magyarország egyetlen államot sem tekint ellenségesnek;
- a Magyar Köztársaság a NATO és az Európai Unió aktív és konstruktív tagja;

- a Magyar Honvédség a nemzetközi jog alapján részt vesz régióink és a világ stabilitásának megőrzését szolgáló békefenntartó, humanitárius műveletekben.

A stratégia alapelveként határozza meg azt is, hogy a Magyar Honvédségnek olyan haderőfejlesztést kell megvalósítania, és olyan képességeket kell fejlesztenie, amelyek lehetővé teszik a hatékony reagálást a biztonsági környezet változásaira.

11) A NATO létrejötte, bővítésének állomásai

a) A NATO létrejöttének okai

A második világháború végén és azt követően – 1944 júliusa és 1948 februárja között – a Szovjetunió a nyugati világgal ellenséges kommunista rendszereket segített hatalomra azoknak a közép- és kelet-európai országoknak a területén, amelyekből a szovjet Vörös Hadsereg űzte ki a fasiszta német megszállókat. Ezeket az országokat a Szovjetunió kétoldalú szerződésekkel saját érdekszférájához kapcsolta.

A további orosz terjeszkedéstől tartva tíz nyugat-európai ország, tovább Kanada és az Egyesült Államok 1949. április 4-én Washingtonban megalakította az Észak-atlanti Szerződés Szervezetét. A szervezet – angol nevének (North Atlantic Treaty Organisation) rövidítéséből – NATO-ként vált közismertté.

A NATO 14 cikkelyből álló alapító dokumentumát aláíró felek leszögezték, hogy egyesítik erőiket „közös védelmük, valamint a béke és biztonság fenntartására”, továbbá, hogy az észak-atlanti térségben „előmozdítsák a stabilitást és a jólétet”, és megőrizték „népeiknek a demokrácia, az egyéni szabadság és a jog uralma elvein nyugvó közös örökségét”

b) A kollektív védelem és kollektív biztonság fogalma

A NATO-t létrehozó washingtoni szerződés legfontosabb cikke az 5., amely kimondta: a felek bármelyikük elleni támadást valamennyiük elleni támadásnak tekintenek, és közösen sietnek a megtámadott megsegítésére. Történetének első negyven évében alapvetően ez a cikkely határozta meg a NATO mint nemzetközi szervezet kollektív védelmi jellegét.

Kollektív védelemről akkor beszélhetünk, ha egy szövetség tagállamai kötelezik magukat arra, hogy külön és együtt katonai eszközök bevonásával segítségére lesznek egy (vagy több) tagállamnak a szövetségen kívülről jövő fenyegetés vagy támadás esetén.

A kollektív védelem fogalmát érdemes megkülönböztetni a kollektív biztonságtól, amely például a két világháború közötti Népszövetséget jellemezte, vagy ma az Egyesült Nemzetek Szervezetét (ENSZ) jellemzi. A kollektív biztonsági rendszer tagjai arra kötelezik magukat, hogy a rendszer egy (vagy több) tagjának egy másik (vagy több) tag általi fenyegetettsége vagy megtámadása esetén katonai eszközök bevonásával közösen segítséget nyújtanak. A kifelé irányuló kollektív védelemmel ellentétben a kollektív biztonság befelé irányul, mivel középpontjában a részt vevő

államok közötti konfliktusok kezelése áll.

c) A NATO bővülő szerepköre

Jóllehet a világ legerősebb katonai szervezete a Szovjetunióval és szövetségi rendszerével szemben jött létre, a NATO a Varsói Szerződés 1990. júniusi, illetve a Szovjetunió 1991. decemberi felbomlását követően is fennmaradt. Szerepköre ugyanakkor 1990 után többször is módosult. Bár kollektív védelmi funkciója továbbra is megmaradt, e szerepkör az 1990-es évek első felétől kiegészült a válságkezeléssel, az 1990-es évek végétől a stabilitás és a biztonság kiterjesztésével, az USA ellen 2001. szeptember 11-én elkövetett terrortámadás után pedig a terrorizmus elleni küzdelemmel.

A szövetség először a délszláv háborúk kapcsán vállalt különböző típusú válságkezelést: például békekikényszerítést (1994-ben a Sarajevót körbezáró boszniai szerb hadsereg, 1999-ben pedig a koszovói albánokkal szemben katonai erővel fellépő Jugoszlávia bombázásával), illetve békefenntartó és stabilizációs szerepet (1996-tól az SFOR-misszióval Boszniában, 1999-től a KFOR-misszióval Koszovóban). Ugyancsak stabilizáló missziót indított 2002-től a háborút követően Afganisztánban.

A stabilitás és a biztonság kiterjesztését a szövetség egyrészt a kelet-középeurópai országokkal való kibővülésével, másrészt új típusú külkapcsolataival érte el. (az 1991-től a NATO és a NATO-n kívüli európai országok biztonsági párbeszédének fórumaként szolgáló Észak-atlanti Együttműködési Tanács (1997-től Euro-atlanti Partnerségi Tanács), az 1994-től a NATO és nem NATOtag országok katonai együttműködését célul tűző Partnerség a békéért (PfP – Partnership for Peace) program, és az észak-afrikai és közel-keleti országokkal 1994-ben megkezdett Mediterrán dialógus. A szervezet ugyanis mind a NATO-tagságot, mind pedig a NATO-val fenntartott kapcsolatokat olyan feltételekhez kötötte és köti, amelyek kiszámíthatóbb magatartásúvá és a biztonság területén együttműködőbbé teszik az abban résztvevőket.

d) A NATO bővítésének állomásai

Alapító tagok:

1949. Amerikai Egyesült Államok, Belgium, Dánia, Franciaország, Hollandia, Izland, Kanada, Luxemburg, Nagy-Britannia, Norvégia, Olaszország, Portugália.

Később csatlakozott országok:

1952. Törökország és Görögország

1955. Német Szövetségi Köztársaság

1982. Spanyolország

1999. Csehország, Lengyelország, Magyarország

2004. Bulgária, Észtország, Lettország, Litvánia, Románia, Szlovákia, Szlovénia

2009. Albánia, Horvátország

12) A NATO feladatai a 21. század első évtizedében

A változó NATO

A NATO 2009-ben volt hatvanéves. A szövetség azért tudott fennmaradni hat évtizeden át, mert szervezeti, katonai és politikai fejlődése szorosan kapcsolódott a mindenkori nemzetközi helyzet alakulásához. Változását leginkább stratégiai koncepcióiban érhetjük tetten. A hidegháború éveiben (1949–1990) fő célja értelemszerűen a Szovjetunió vezette kommunista tábor katonai és politikai féken tartása volt. Ezt kezdetben a *tömeges megtorlás stratégiájával* (1949–1967), majd pedig a rugalmas *reagálás és válságkezelés stratégiájával* (1967–1991) remélte elérni.

A tömeges megtorlás koncepciója értelmében a tagállamok bármelyike ellen irányuló katonai támadás esetén az agresszornak számolnia kellett nukleáris fegyverek bevetésével a NATO részéről. Az 1962. októberi kubai rakétaválság azonban nagyon is valószínű közelségbe hozta az esetleges nukleáris háborút. Ez az Egyesült Államok vezetését arra ösztönözte, hogy a tömeges megtorlás doktrínája helyett egy olyan új katonai tervet dolgozzon ki, amely a merev nukleáris szembenállás helyett rugalmasabb alternatívát kínál a válságok kezelésére.

Az 1967-ben elfogadott *rugalmas reagálás és válságkezelés* értelmében a NATO minden katonai kihívásra kezdetben közvetlen védekezéssel, ennek kudarca esetén hagyományos fegyverekkel való támadással válaszol, és csak végső megoldásként alkalmazza a korábban elsődlegesnek tekintett általános nukleáris csapást. Bár eleinte – főként Európában – a rugalmas reagálás katonai vonatkozásai voltak előtérben (pl. a rakétatelepítések), az új stratégia valójában a politikát és a diplomáciát tette a válságkezelés fő eszközévé. A hidegháború befejeződésével pedig a politikai válságkezelés vált a NATO egyik kulcsfontosságú funkciójává.

A Varsói Szerződés és a Szovjetunió széthullását követően, 1991 novemberében Rómában hagyták jóvá a NATO új stratégiai koncepcióját. Az új stratégia elfogadására egy olyan új helyzetben került sor, amelyben a korábbi időszakokkal ellentétben nem a katonai fenyegetés jelentette a legfőbb veszélyt a szövetség számára. Ennek megfelelően a szövetség vezetői efontosabb célként a keletközép-európai országok, illetve a Szovjetunió felbomlása után létrejövő új államok demokratizálódásának elősegítését tűzték célul maguk elé. Azért, hogy „egyetlen ország se gyakorolhasson nyomást egyetlen más európai országra sem, és fölénye révén ne kényszeríthesse rá az akaratát sem erőszak alkalmazásával, sem pedig az erőszakkal való fenyegetéssel”.

Ezzel párhuzamosan a NATO-tagállamok – és a volt Varsói Szerződés tagállamai is – jelentősen csökkentették haderejüket és fegyverzeteiket, ideértve atomfegyvereiket is. A NATO szárazföldi csapatainak létszáma 25, a haditengerészeti egységek több mint 10, a légiflotta pedig mintegy 25 százalékkal csökkent. 1991 és 1993 között a szövetségesek több mint 80 százalékkal csökkentették szárazföldi telepítésű nukleáris fegyvereik számát.

Az „out of area” missziók

A NATO hidegháború utáni tevékenységében az egyik legnagyobb változást a *felelősségi körzetén kívül* („out of area”) – vagyis tagállamainak területén kívül – végrehajtott műveletei jelentették. Először az 1991–1995 között zajló délszláv háború kapcsán vetődött fel az a kérdés, vajon milyen erő képes megfékezni a harcokat, különösen olyankor, amikor ezeknek ártatlan civil lakosok esnek áldozatul. A Varsói Szerződés felbomlása után a NATO maradt az egyetlen olyan nemzetközi szervezet a nemzetközi porondon, amely erre alkalmas katonai erővel rendelkezett. A

nemzetközi közösségben lényegében konszenzus alakult ki azzal kapcsolatban, hogy a szövetség vállalja fel a délszláv háború megfékezésének feladatát.

Az első ilyen katonai műveletekre a Jugoszlávia elleni nemzetközi büntetőrendelkezések (szankció, embargó) betartatása kapcsán került sor 1993 júniusától. 1994-ben és 1995 első felében – az ENSZ Biztonsági Tanácsának (BT) felhatalmazása alapján – a NATO már erőt is alkalmazott korlátozott légitámadások formájában boszniai szerb katonai célpontok ellen, válaszul az ENSZ BT határozatainak megsértésére.

A délszláv háborút lezáró daytoni békét követően – szintén az ENSZ BT felhatalmazása alapján – ugyancsak a NATO irányította a boszniai béke- és stabilizációs műveleteket 1995 decemberétől 1996 decemberéig az IFOR, 1996 decemberétől 2004 decemberéig pedig az SFOR keretében.

1999. március 24. és június 10. között a szövetség újra légitámadásokkal kényszerítette rá Jugoszláviát a koszovói szerb katonai műveletek leállítására. A NATO-nak ezt az akcióját azonban komoly nemzetközi kritika érte, mivel az akcióhoz a szövetség – a BT-tag Oroszország és Kína ellenállása miatt – nem szerezte meg az ENSZ jóváhagyását. A légi háborút követően ugyanakkor a szövetség felhatalmazást kapott az ENSZ-től a koszovói stabilizálást célul tűző KFOR misszióra.

A felelősségi körzeten kívüli válságkezelő műveleteket a szövetség 1999-ben Washingtonban elfogadott új stratégiai koncepciója tette a NATO hivatalos politikájává. Az új koncepció kimondta azt is, hogy a jövőben a tagállamok katonai képességeit is ehhez kell igazítani. A felelősségi körzeten kívüli válságkezelő műveletek stratégia szintű hivatalos felvállalásával a szövetség jelentősen módosította a hidegháborúra jellemző, területcentrikus biztonságfelfogását, és elfogadta, hogy a NATO-tagállamok érdekeinek védelme és képviselése is a szövetség feladata.

13) A NATO és az új típusú kihívások

A hidegháború végével megváltozott biztonságpolitikai környezetet elemezve a NATO egy sor új biztonsági kihívást is azonosított. A szövetség egyik legfontosabb felismerése az volt, hogy az 1990-es évektől a biztonságot fenyegető konfliktusok és folyamatok egy része az államok működési zavaraihoz kapcsolható. Konfliktusok ugyanis leggyakrabban olyan államokban jelentkeztek, ahol a központi hatalom meggyengült, és nem volt ereje garantálni a társadalom egésze által elvárt biztonságot és gazdasági fejlődést. Ezekben az országokban a központi hatalom meggyengülése gazdasági és szociális válságot idézett elő. Ez lehetőséget adott a társadalom bizonyos közösségeinek és csoportjainak arra is – például az állammal nem rendelkező nemzeteknek, a hatalmat megragadni kívánó politikai csoportosulásoknak, a terrorista szervezeteknek, a szervezett bűnözői csoportoknak stb. –, hogy saját céljaikat erőszakos, fegyveres úton, államon belüli vagy akár államok közötti konfliktusokat gerjesztve érik el. A fegyveres konfliktusok, a gazdasági és szociális válságok veszélyes folyamatokat (pl. menekültáradatot) indítottak el. A központi hatalom gyengesége pedig felbátorította a

terrorista és a szervezett bűnözői csoportokat, amelyek pedig nem csupán az adott országot és környezetét, de távolabbi térségek biztonságát is fenyegetik.

A NATO felelősségi körzetén kívüli misszióinak egy része épp a fenti problémákat kívánja orvosolni. A szövetség az 1990-es évek második felétől a békefenntartás mellett egyre inkább olyan stabilizációs műveleteket kezdeményez és hajt végre, amelyeknek célja a központi kormány hatalmának, az állam normális működésének visszaállítása. Ezek a feladatok ugyanakkor csak részben katonai jellegűek, így a NATO-nak egyre inkább együtt kell működnie az erre szakosodott vagy az ilyen képességekkel rendelkező nemzetközi szervezetekkel (pl. az ENSZ-szel és az Európai Unióval).

A szövetség számára komoly kihívást jelent az is, hogy miközben az atomfegyverek több mint 95 százalékaival rendelkező két legnagyobb állam – az Egyesült Államok és Oroszország – a hidegháborút követően jelentősen csökkentették atomarzenáljukat, bizonyos országok (pl. Észak-Korea és Irán) atomfegyverek és tömegpusztító fegyverek, illetve hordozóeszközök megszerzésére, előállítására töreksenek annak érdekében, hogy javítsák regionális hatalmi pozícióikat. E fegyverek azonban agresszív politikai vezetők vagy terrorcsoportok kezébe jutva komoly fenyegetést jelenthetnek az adott állam szűkebb vagy tágabb környezetére. A NATO ezért kulcsfontosságú céljának tekinti az *atom- és a tömegpusztító fegyverek elterjedésének (proliferációjának) megakadályozását is*.

Az Egyesült Államok elleni 2001. szeptember 11-i terrortámadások – amelyek csaknem 3000 ártatlan civil halálát okozták – a *nemzetközi terrorizmus elleni küzdelmet* is a NATO biztonságpolitikájának egyik központi kérdésévé tették. A terrortámadásokat követően a szövetség – történetében először – életbe léptette az Észak-atlanti Szerződésnek a kollektív védelemről szóló 5. cikkét, majd megkezdte a terrorizmus elleni fellépés különböző politikai és katonai elemeinek kidolgozását. A terrorizmus elleni fellépés célját a szövetség megjelenítette a folyamatban lévő, illetve az újonnan indított műveleteiben is. Ez utóbbiak közé tartozik például a NATO 2001 októberében megkezdett földközi-tengeri hajózást ellenőrző művelete (OAE), illetve a 2002 januárjában megindított afganisztáni stabilizációs misszió (ISAF).

14) A terrorizmus elleni küzdelem

A terrorizmus fogalma

A terrorizmus – a szó a latin *ijedtség, rémület* jelentésű főnévből származik – végigkísérte az emberiség történetét. A „társadalomra kényszerített rettegés” értelmében a kifejezés a nagy francia forradalom – a jakobinus diktatúra – óta használatos. Bár a fogalomnak nincs olyan nemzetközi jogi definíciója, amelylyel kapcsolatban széles körű egyetértés alakult ki, tartalmilag a terrorizmus fegyvertelen, civil emberek vagy vagyontárgyaik ellen politikai szándékból elkövetett, válogatás nélküli erőszakot jelent. A közös definíció hiányában a nemzetközi jog azt igyekszik meghatározni, hogy mi nem terrorizmus. Így az idegen megszállás ellen vívott

nemzeti felszabadító és függetlenségi harcot, a demokratikus és emberi jogok érvényesülése érdekében felvállalt küzdelmet a nemzetközi jog nem tekinti terrorista cselekménynek. A nemzetközi dokumentumok azt is hangsúlyozzák, hogy a terrorizmus nem köthető egyetlen valláshoz, nemzetiséghez vagy kultúrához sem, és ilyen állítás nem igazolható azzal sem, ha ezek nevében követnek el ilyen cselekményeket.

Minden ország büntető törvénykönyve tartalmazza azt, mit tekint az adott társadalom terrorcselekménynek, illetve terrorista tevékenységnek. A cselekmények között leggyakrabban a következőket találhatjuk: gyilkosság, túszejtés, repülőgép-eltérítés, autóba rejtett pokolgépek, öngyilkos bombarobbantás, merénylet és tömeggyilkosság. Vagyis többnyire olyan, politikai okokból elkövetett cselekményeket jelölnek meg terrorista cselekményként, amelyek egyébként is bűncselekményeknek minősülnek. Továbbá terrorista tevékenységnek tekintik a terrorista csoporthoz való tartozást tagként vagy vezetőként, a terrorista cselekmények és szervezetek pénzügyi és egyéb támogatását, a közvélemény megfélemlítését vagy fenyegetését, a létfontosságú köz- vagy magánszolgáltatások és rendszerek megrongálását is.

A terrorfenyegetettségről

A statisztikai adatok azt mutatják, hogy a világ különböző térségeinek terrorfenyegetettsége igen eltérő. 2001 óta a világ terrorcselekményeinek mintegy nyolcvan százalékát a közel-keleti és dél-ázsiai térség országában követték el: ezek a régiók adták a terrorizmus halálos áldozatainak mintegy nyolcvan százalékát is. A legtöbb halálos áldozatot követelő terrortámadásra az Egyesült Államokban került sor: 2001. szeptember 11-én az al-Káida nevű terrorszervezet repülőgépekkel hajtott végre öngyilkos terrortámadást a New York-i Világkereskedelmi Központ (World Trade Center) és az amerikai hadügyminisztérium (Pentagon) washingtoni épülete ellen, ami csaknem 3000 halálos áldozatot követelt. A merényletben kilencven nemzet állampolgárai veszítették életüket.

Európában évente átlagosan mintegy ötszáz terrorcselekményt jegyeznek fel, ezek többségét – átlagosan 85 százalékát – a spanyol és francia szeparatista mozgalmak fegyveres szervezetei követik el. A terrorcselekmények mintegy öt százaléka a szélsőbaloldali mozgalmak számlájára írható, főként Spanyolországban, Olaszországban és Görögországban. Jóllehet a 2004. március 11-i, 191 halálos áldozatot követelő madridi, és a 2005. július 7-i, 56 halálos áldozatot követelő londoni terrortámadásokat követően az európai közvélemény igen súlyos fenyegetésként érzékeli a szélsőséges iszlám terrorszervezetek tevékenységét, 2006 és 2008 között mindössze öt, általuk elkövetett terrorcselekményt jegyeztek fel az Európai Unió tagállamai. Európán belül Kelet-Közép-Európa a legkevésbé terrorfenyegetett térség, jóllehet politikailag motivált – például Molotov-koktéllal (benzinnel töltött palackkal) elkövetett – támadásokra ezekben az országokban is volt már példa.

A fenyegetettség komoly mértékben függ attól is, milyen típusú terrorizmussal állunk szemben. A világ terrorcsoportjainak túlnyomó többsége napjainkban is a „lokális terrorizmus” kategóriájába tartozik, vagyis csupán nemzeti szinten tevékenykedik, nem fenyegetve más országokat (például a baszk ETA). Bár a fennmaradók egy részének hatóköre regionális, esetleg régiókon is átívelő, az esetek túlnyomó többségében itt is viszonylag pontosan behatárolható az a terület, amelyet

fenyegetnek (ilyenek például a közel-keleti terrorista csoportok). 2001 szeptembere óta számolnunk kell az úgynevezett globális terrorizmussal is, ám az ilyen csoportok és szervezetek száma rendkívül csekély az előbbi kategóriákhoz képest (például az al-Káida).

A jövő szempontjából a nemzetközi közösség számára azok a terrorszervezetek jelentik a legnagyobb kihívást, amelyek nem csupán hagyományos, hanem tömegpusztító (biológiai, vegyi vagy nukleáris) fegyverekkel is képesek lehetnek terrortámadásokat elkövetni.

A terrorizmus elleni küzdelem

A terrorizmus elleni küzdelem terén jóval nagyobb az egyetértés a nemzetközi közösségen belül. Általánosan elfogadott, hogy a jelenséggel szemben csak összetetten – rendészeti-adminisztratív, jogi, hírszerzési-titkosszolgálati, politikai-diplomáciai, gazdasági-pénzügyi, társadalompolitikai, kommunikációs és katonai eszközöket egyaránt felhasználva – lehet igazán hatékonyan fellépni. A rendészeti-adminisztratív eszközök közé tartozik például a terrorakciók szempontjából vonzó célpontok fokozott védelme, a jobban koordinált vízumkiadás és a határrendészet szigorítása. A jogi lépések jó példái a különböző terrorellenes törvények. A politikai-diplomáciai erőfeszítések azt célozzák, hogy minél több ország csatlakozzon a nemzetközi terrorizmusellenes küzdelemhez.

A gazdasági-pénzügyi intézkedések fő célja a terrorizmus finanszírozásának megakadályozása, például az adóparadicsomok felszámolása, a számlák ellenőrizhetőbbé tétele, és általában a kétes tevékenységek fedőszerveként működő szervezetek fokozottabb ellenőrzése.

A társadalompolitika terén az államok a Terrorizmust tápláló, kiváltó vagy toleráló társadalmi jelenségekkel szállnak szembe. Például a rasszizmussal, az előítéletekkel szembeni fellépéssel, a terrorizmusra fogékony rétegek társadalmi beilleszkedésének elősegítésével, vagy annak tudatosításával, hogy a terrorizmus elleni küzdelem nem civilizációk vagy vallások ellen folyik. Ez utóbbi tudatosításában kulcsszerepe van a kommunikációnak, amely emellett azt is igyekszik megmagyarázni, hogy a konfliktusok és a politikai viták megoldásának elfogadhatatlan eszköze a terrorizmus.

Abban is egyetértés mutatkozik, hogy a terrorizmus elleni küzdelemnek három kulcsfontosságú területe van:

- a védekező – az emberek, a közélet, az épületek, az ellátási hálózatok sebezhetőségének csökkentésére irányuló – terrorizmus-elhárítás;
- a terrortámadások megelőzésére irányuló – a terroristák azonosítása, feltartóztatása és felszámolása útján történő – terrorizmus-felszámolás;
- a terrortámadást követően kialakult katasztrófahelyzet vagy sürgősségi helyzet megoldását és stabilizálását célzó következménykezelés.

Fontos azonban azt is tudnunk, hogy a terrorizmus nem számolható fel véglegesen, csupán visszaszorítható, és fenyegetésének mértéke csökkenthető.

A haderők szerepe a terrorizmus elleni küzdelemben

Az Egyesült Államok a 2001. szeptember 11-i terrortámadásra válaszul megindított afganisztáni háborúját követően az a nézet erősödött meg, hogy a terrorizmus elleni küzdelemben kulcsfontosságú szerepe van a katonáknak. A történelmi tapasztalatok azonban ellentmondanak ennek. Az 1968 és 2006 között megszűnt 404 terrorcsoportból ugyanis 136 forgácsolódott szét önmagától, 114-et számoltak fel politikai eszközökkel (tárgyalás, illetve a politikai életbe való bevonásuk révén), 107-nek rendőrségi és titkosszolgálati eszközökkel (vezetőik letartóztatása vagy likvidálása révén) vetettek véget, 27 csoport aratott győzelmet (vagyis követeléseit és céljait teljesültek), és csupán 20-at sikerült felszámolni katonai erővel. Ez azt jelenti, hogy a tevékenységét befejező 268 terrorszervezet 43 százaléka politikai folyamat, 40 százaléka pedig a rendőri és titkosszolgálati módszerek hatékony alkalmazásának eredményeként szűnt meg. Tíz százalékukat minden törekvés ellenére sem sikerült legyőzni, és csupán hét százalékukat számolták fel katonai eszközökkel. Ma már általánosan elfogadott nézet, hogy a terrorizmusellenes küzdelem elsősorban nem a haderők feladata, jóllehet a katonai képességek nélkülözhetetlenek lehetnek e küzdelemben. A katonákra a terrorizmus elleni fellépés során olyan feladatok hárulhatnak, mint az objektumok őrzése, védelme, ellenőrző-áteresztő pontok működtetése, készségi szolgálatok aktivizálása, rendszabályok foganatosítása, információszerezés és feldolgozás, és olykor a fegyverek alkalmazása. A csapatok részt vehetnek a terrorcselekmények következményeinek felszámolásában is. Ennek során közreműködhetnek a lakosság mentésében, ellátásában, egyes körzetek és területek lezárásában, valamint szállítási feladatok végrehajtásában.

15) Az Európai Unió létrejötte, bővítésének állomásai

Az Európai Unió és az európai integráció fogalma

Az Európai Unió (EU) az európai integrációs folyamat eredményeként 1992-ben létrejött nemzetközi szervezet. Az integráció általánosságban egyesülés, beilleszkedés, egyes részek egészévé kapcsolása, így az európai integráció az európai nemzetállamok és nemzetgazdaságok önkéntes gazdasági és politikai összefogását, összefonódását, a gazdaság és a pénzügy területén egyetlen egységgé alakulását jelenti. Az önkéntesség hangsúlyozása azért fontos, mert az integráció az adott nemzetgazdaság önállóságának, önálló döntési lehetőségei jelentős részének elvesztéséhez vezet. Az Európai Uniót mindmáig sajátos kettősség jellemzi. Egyes – főként a politikai természetű – területeken a döntéshozatali folyamatokban a tagállamoknak, illetve ezek kormányainak a szerepe és megállapodása a döntő (ebben az értelemben az EU a „nemzetállamok Európája”).

Más területeken – főként a gazdaság és a pénzügy terén – a közösségi, a „nemzetek feletti” szervek fontossága és hatásköre a meghatározó (ebben az értelemben az EU egy „nemzetek feletti Európa”). Az EU kormányközi dimenziójának legfontosabb szerve a tagállamok állam- és kormányfőit (illetve megbízottaikat) tömörítő Európai

Tanács. A közösségi, illetve nemzetek feletti dimenzió legfontosabb szerve az Európai Bizottság. Míg az előbbi a tagállamok érdekeit jeleníti meg és hangolja össze, az utóbbi mindig az Európai Unió egészének érdekeit képviseli és tartja szem előtt, jóllehet ennek tagjait, az EU-biztosokat is a tagállamok delegálják. Az Európai Unió mindenekelőtt gazdasági értelemben integrált, vagyis nemzetek feletti, politikai értelemben azonban döntően továbbra is kormányközi alapon működik, vagyis „nemzetállamok Európjája”.

Az integráció világhjelenség: a Kereskedelmi Világszervezet (WTO) szerint napjainkban a világon mintegy 130 regionális szervezet van, amely tevékenysége keretében valamilyen integrációs alapforma (szabadkereskedelmi övezet, vámunió, gazdasági unió) létrehozását tűzte célul.

Az európai egység ideája több évszázados gondolat, eszmei és politikai irányzat, de az intézményesített Európa létrehozására csak a második világháború tanulságai teremtették meg a reális alapot. A világháború után kettészakadó Európa nyugati felében hamar felismerték, hogy a kétpólusú világrendszerben az európai kontinens csak egységben lehet versenyképes, és csak akkor növelheti politikai és gazdasági befolyását, ha közösen kísérli meghaladni a világháborúkat kirobbantó nemzetállami ellentéteket. Az európai államok az 1950-es évek elején tehát annak érdekében kezdtek integrálódni, hogy tartós stabilitást és jólétet biztosítsanak a kontinensnek, és közösen jobban érvényesíthessék érdekeiket.

Az Európai Unió az Európai Közösségekre alapulva jött létre. Az Európai Közösségek alatt három önálló integrációs szervezetet értünk. Mindhárom szervezetet hat ország – Németország, Franciaország, Olaszország, Belgium, Hollandia és Luxemburg – alapította.

Az 1951-ben aláírt párizsi szerződés eredményeképpen jött létre az Európai Szén- és Acélközösség (Montánunió). Ennek az integrációnak a célja az európai béke megvalósítása, a szén- és acélipar terén a közös piac megteremtése volt. A szerződés 1952-ben lépett életbe, határozott időre, 50 évre szól, s bár 2002-ben lejárt, rendelkezéseinek többsége az Európai Közösség keretei között ma is érvényes.

Az 1957. március 25-én aláírt római szerződés hozta létre az Európai Gazdasági Közösséget (EGK). Az EGK fő célja a gazdasági együttműködés elősegítése, a közös piac teljes körű megvalósítása volt. Ugyancsak ez a szerződés hozta létre az Európai Atomenergia Közösséget (Euratom), amely az atomenergia békés felhasználását tekinti fő célkitűzésének. Mindkét szerződés 1958-ban lépett életbe, és határozatlan időre szól.

Az Európai Uniót az 1992. február 7-én aláírt maastrichti szerződés hozta létre, amely 1993. november 1-jén lépett hatályba. A szerződés az EGK-t Európai Közösségre nevezte át. Az Európai Unió létrejöttével nem szűntek meg a korábbi közösségek, az Európai Unió elnevezést az európai integráció egészére használjuk.

Az európai integráció lépcsőfokai

Az említett szerződések mögött természetesen az európai integráció fejlődési folyamata húzódik meg. Ennek lépcsőfokai a következők:

- *Preferenciális (kedvezményes) övezet.* Ennek részesei kedvezményeket nyújtanak egymásnak, hogy megkönnyítsék a partnerországból származó áruk bejutását a piacukra. Az utóbbi két-három évtizedben inkább az egyoldalú preferenciák terjedtek el, amelyek a gazdasági segítségnyújtás egyik formájává váltak. 1971-től az Európai Unió például egyre több fejlődő ország – elsősorban ipari – termékeit vámmentesen enged be saját piacaira.
- *Szabadkereskedelmi övezetről* akkor beszélünk, ha két vagy több ország szerződést köt arról, hogy ipari termékeiket kölcsönösen vámmentesen szállíthatják egymás piacaira, de a többi országgal szemben mindenki önállóan alakíthatja ki vámpolitikáját. A szabadkereskedelmi övezet legismertebb példája az 1961-ben létrejött Európai Szabadkereskedelmi Társulás (EFTA), de ilyen a visegrádi országok által 1992-ben megkötött Közép-európai Szabadkereskedelmi Megállapodás (CEFTA) is.
- *Vámunió* akkor jön létre, ha a benne részt vevő országok nemcsak az egymás közötti vámokat bontják le, hanem közös vámokat is megállapítanak a kívülálló országokból származó árukra. A vámunió általában a mezőgazdasági termékekre és a szolgáltatásokra is vonatkozik. Ilyen megállapodás volt érvényben 1948-tól a Benelux államok között, illetve fennállásának első tíz éve alatt ilyen rendszert épített ki az Európai Gazdasági Közösség is.
- *Közös piacról* abban az esetben beszélhetünk, ha a benne részt vevő országok már nemcsak az árucikkek és a szolgáltatások, hanem a munkaerő és a tőke szabad áramlását is biztosítják egymás számára. Ez esetben a partnerországok állampolgárai munkát vállalhatnak, üzemeket létesíthetnek és vásárolhatnak egymás országaiban, illetve megtakarításaikat és pénzüket is elhelyezhetik a partnerországok bankjaiban.
- *Egységes („belső”) piacról* akkor beszélünk, ha a szervezeten belül szinte teljesen megszűnik a nemzeti piacok elkülönülése és a partnerországokban való értékesítés, illetve beszerzés alig különbözik a hazai piacon való eladástól és vásárlástól. Az alig egy évtizeddel ezelőtt megszületett fogalom mögött, amely az Európai Közösségben 1993-ra jött létre, a határforgalom ellenőrzésének megszüntetésére, a szabványok és a minőségi előírások egységesítésére, az egyes országok pénznemei különbözőségének és főleg árfolyamaik változékonyságának megszüntetésére való törekvés húzódik meg.
- *A gazdasági unióban* nemcsak az egységes piacnál említett különbségek tűnnek el a partnerországok között, de az unió tagállamai közös gazdaságpolitikát követnek, és közös az unió tagállamainak pénzneme is. Egy ilyen gazdasági és pénzügyi unió (EMU) megteremtését tűzte célul az 1992-ben aláírt maastrichti szerződés.
- Az integráció legmagasabb foka a *politikai unió*, amely elméletileg egyetlen közös államot feltételez. Bár az Európai Unió – többek között a közös kül- és

biztonságpolitika, illetve a bel- és igazságügyi együttműködés terén – magán viseli a politikai unió jeleit, a nemzetállamiság jegyében fogant és kialakult modern Európa esetében azonban ez lépcsőfok – már ha egyáltalán megvalósul – valószínűleg egy olyan államszövetséget, konföderációt jelent majd, amelyben a részt vevő államok megőrzik szuverenitásuk egy részét.

Hogyan bővült ki az Európai Unió?

Az Európai Uniónak jelenleg 27 tagállama van. Az egyes országok az alábbi időpontokban váltak az európai integráció szervezetének tagjává:

1957. Németország, Franciaország, Olaszország, Hollandia, Belgium, Luxemburg

1973. Nagy-Britannia, Dánia, Írország

1981. Görögország

1986. Portugália, Spanyolország

1995. Ausztria, Finnország, Svédország

2004. Magyarország, Csehország, Szlovákia, Szlovénia, Ciprus, Észtország, Lengyelország, Lettország, Litvánia, Málta

2007. Bulgária, Románia

16) Az Európai Unió közös kül- és biztonságpolitikája

Az európai országok közötti külpolitikai együttműködést az európai integráció fejlődése kényszerítette ki. A külgazdasági kapcsolatok (a közös vámpolitika, a külkereskedelem, a segélypolitika, a szankciópolitika stb.), valamint az európai országoknak a világgazdaságban és a világpolitikában betöltött egyre fontosabb szerepe a gyakorlatban már az 1970-es évektől szorosabbá tette az európai integrációban részt vevő országok külpolitikai együttműködését. Ez a kooperáció az Európai Uniót létrehozó 1992-es maastrichti szerződésig az európai politikai együttműködés, EPE (angol elnevezése European Political Cooperation – EPC) keretében valósult meg.

A külpolitikai együttműködés erősítésének a kétpólusú világrend 1990–1991-ben bekövetkezett bukása – a kelet-közép-európai rendszerváltások, a Varsói Szerződés és a Szovjetunió felbomlása – adott újabb lendületet. Annak érdekében ugyanis, hogy a kialakuló új világrendben az Európai Unió kedvező versenyhelyzetbe kerülhessen, gazdasági súlyának megfelelő vezető szerepet tölthessen be, szükség volt az unió közös érdekeinek, értékeinek és függetlenségének megőrzésére és megerősítésére. Ehhez elengedhetlenné vált az EU közös kül- és biztonságpolitikájának – KKBP (angol elnevezése Common Foreign and Security Policy – CFSP) intézményesítése.

A KKBP-t a maastrichti szerződés tette az Európai Unió úgynevezett második pillérévé. Az első, közösségi alapon működő pillért az Európai Közösségek, míg a harmadik pillért a bel- és igazságügyi, vagyis a büntetőügyekben való rendőri és bírói együttműködés képezi.

A kül- és biztonságpolitika mindmáig azok közé a szakpolitikai területek közé tartozik, amelyeken a fontosabb jogosultságok a tagállamoknál maradtak, bár a döntéshozatali folyamatban szerepet kap az Európai Bizottság, 1997-től az EU kül- és biztonságpolitikai főképviselője (jelenleg a spanyol Javier Solana tölti be a

posztot), és kisebb mértékben az Európai Parlament is. A KKBP legfontosabb döntéseinek meghozatalához a tagállamok egyhangú egyetértésére van szükség.

A külpolitika, a biztonságpolitika és a védelempolitika az állami politika azon területeihez tartozik, amelynek önálló kialakításához, a velük kapcsolatos döntések önálló meghozatalához a leginkább ragaszkodnak az egyes országok. Ezek ugyanis az állami szuverenitás (önálló döntési képesség) lényeges fokmérői. Alapvetően három fontos oka van annak, hogy az Európai Unió közös külés biztonságpolitikája még ma is elsősorban kormányközi alapon működik:

A tagállamok eltérő szuverenitás-értelmezése. Míg ugyanis egyesek szerint az Európai Unió keretei nagyobb lehetőséget adnak az egyes országok kül- és biztonságpolitikai döntéseinek érvényesítésére, még ha bizonyos önálló törekvésekről le is kell mondaniuk, mások nem fogadják el ezt az érvelést.

A tagállamok eltérő integráció-magyarázata. Míg egyesek elsősorban gazdasági integrációnak tekintik az Európai Uniót – és kül- és biztonságpolitikájuk legfontosabb szervezetének a NATO-t tartják –, mások olyan politikai nagyhatalmat látnak benne, amelynek gazdasági befolyása mellett szüksége van önálló kül- és biztonságpolitikára is érdekeinek érvényesítéséhez.

A tagállamok eltérő geostratégiai érdekei. Az Európai Uniónak rendkívül sok eltérő külpolitikai érdeklődésű és érdekelttségű, eltérő biztonságfelfogású állam a tagja, ami eleve megnehezíti a közös kül- és biztonságpolitika kialakítását.

Az európai biztonság- és védelempolitika létrejöttének okai

A közös európai védelem gondolata szintén a hidegháború utáni megváltozott európai biztonságpolitikai környezetből fakadt. A kiterjedt, országok közötti európai háború valószínűségének csökkenésével ugyanis napirendre került az Egyesült Államok európai katonai jelenlétének felülvizsgálata, és amerikai részről is markánsan megfogalmazódott az európai NATO-szövetségesek nagyobb biztonságpolitikai tehervállására vonatkozó igény.

A másik oldalon az 1991 és 1995 között zajló délszláv háborúk során került sor az Európai Unió közös kül- és biztonságpolitikájának első megméretésére. Az egymással harcoló délszláv nemzeteket azonban nem Európa, hanem az Egyesült Államok és a NATO tudta a harcok befejezésére kényszeríteni, mivel az Európai Unió nem rendelkezett sem eszközökkel, sem közös előrejelző és elemző képességgel, sem hatékony döntési mechanizmussal, sem pedig egységes politikai elképzeléssel a válság felszámolására.

A délszláv válság kezelésére így amerikai foratókönyv szerint került sor, amelyet viszont több ponton is vitattak az európai államok. A kudarcból az EUtagállamok azt a következtetést vonták le, hogy az európai problémák rendezésében az Európai Uniónak a jövőben jóval nagyobb részt kell vállalnia, és hogy közös védelmi képességek és saját védelempolitika nélkül nem lehet hatékony és sikeres a közös európai külpolitika.

Összefoglalóan azt mondhatjuk, hogy a közös kül- és biztonságpolitika (KKBP) az EU hárompilléres szerkezetének második, szigorúan kormányközi alapon működő pillére, az európai biztonság- és védelempolitika pedig ennek szerves része: a közös kül- és biztonságpolitika kiegészítésére, hitelesítésére hivatott védelempolitikai dimenzió.

Az európai biztonság- és védelempolitika fejlődése

Az európai biztonság- és védelempolitika – EVBP, (angol elnevezése European Security and Defence Policy – ESDP) kiindulópontját az 1992-es maastrichti szerződés jelentette, amely a közös kül- és biztonságpolitika (KKBP) intézményesítése mellett kilátásba helyezte a közös európai védelmi együttműködés lehetőségét is. Igaz, csak olyan formában, hogy kapcsolatot teremtett az Európai Unió (EU) és az 1954 óta fennálló, de eszközrendszerében főként a NATO-ra támaszkodó Nyugat-Európai Unió – NYEU, (angol elnevezése Western European Union – WEU) között. Ezt követően az EU felkérhette a NYEU-t a védelmi jellegű uniós döntések végrehajtásában való részvételre.

Az EBVP máig érvényes alapelveit a NYEU 1992-es petersbergi miniszteri értekezletén fogalmazták meg. Az itt elfogadott határozatok egyértelműen elkülönítették egyfelől a kollektív védelmi, másfelől a válságkezelési, megelőzési, békeateremtő és humanitárius feladatokat. A találkozó a kollektív védelemmel összefüggő kérdéseket a NATO felelősségi körébe utalta, amelyhez a NYEU saját eszközeivel és tagállamai szövetségi kötelezettségei alapján is hozzájárul. Az európai kontinens válságkezelési és válság-megelőzési, békeateremtő és humanitárius jellegű feladatainak ellátásában azonban a NYEU saját hatáskörben és önállóan is tevékenykedhet. Ez utóbbiak képezik az úgynevezett „petersbergi feladatokat”.

Igazi változást az EBVP fejlődésében az 1998. decemberi, St. Malo-i francia– brit közös nyilatkozat hozott, amely sürgette, hogy az Európai Unió teremtsen meg hiteles katonai erőre támaszkodó, önálló cselekvési képességét. A szemléletbeli változást elősegítette az EU belső integrációjának felgyorsulása, valamint az is, hogy az 1999-es koszovói válság kapcsán ismételten nyilvánvalóvá váltak az unió nemzetközi érdekérvényesítési képességének gyengeségei. Így az Európai Tanács 1999. júniusi kölni ülése döntést hozott, hogy az Európai Unió 2000 végéig átveszi a NYEU egyes funkcióit, felszólított az európai katonai képességek fejlesztésére, a védelem ipari és technológiai alapjainak megerősítésére és harmonizálására, a katonai fejlesztések és a beszerzések koordinálására.

A szükséges katonai képességek meghatározására és az intézményi háttér megalapozására az Európai Tanács 1999. decemberi helsinki ülésén került sor. Itt döntöttek arról, hogy az Európai Uniónak a petersbergi feladatok végrehajtására 2003-ig létre kell hoznia egy olyan 50-60 ezer fős, közös standardok alapján fejlesztett katonai kontingenst, amely 60 nap alatt mozgósítható és 1 évig fenntartható (ez az úgynevezett Helsinki Fő Célkitűzés). Itt határozták el az EBVP politikai és katonai szerveinek – a Politikai és Biztonsági Bizottságnak, a Katonai Bizottságnak és a Katonai Törzsnek a létrehozását is.

2003 decemberében az EU elfogadta a „Biztonságosabb Európa egy jobb világban” címet viselő Európai Biztonsági Stratégiát. Ez a dokumentum a jövőre vonatkozóan az uniót olyan globális szereplőként írja le, amely hatékony közös kül- és biztonságpolitikával, jól működő, az új típusú biztonsági kihívásokat kezelni képes európai biztonság- és védelempolitikával rendelkezik, és ennek megfelelően fejleszti képességeit. A tagállamok védelmi képességeinek fejlesztése, összehangolása és hatékonyabbá tétele érdekében hozta létre az EU 2004 júliusában az Európai Védelmi Ügynökséget, kezdte el kialakítani az EU gyorsreagálású katonai egységeit, az úgynevezett harccsoportokat. Az Európai Biztonsági Stratégia, majd pedig a 2004. decemberi, a civil válságkezelés fejlesztését szolgáló, úgynevezett Polgári Fő Célkitűzés az EBVP keretében új típusú petersbergi feladatokat jelölt ki az unió számára. Ilyenek a közös lefegyverzési műveletek, harmadik államok terrorizmusellenes erőfeszítéseinek támogatása, az ellenőrző missziók, az EU különmegbízottjainak nyújtott támogatás, a biztonsági szektor reformja, a fegyveres erők lefegyverzésére, mozgósításuk megszüntetésére és a társadalomba való visszaillesztésükre irányuló törekvések elősegítése.

17) Az Európai Unió válságkezelő tevékenysége

Konfliktus, válság és válságkezelés

Az érdekellentétekből fakadó viták és konfliktusok a nemzetközi politika természetes velejárói, mivel e politika szereplői is – hasonlóan a társadalom csoportjaihoz – gyakran nagyon különböző, egymással látszólag összeegyeztethetetlen célokat követnek. A legtöbb esetben ezeket a vitákat és konfliktusokat a szereplők hosszú időn keresztül folytatott tárgyalások és ezek során kialakult kompromisszumok útján, egymás között is képesek megoldani.

Vannak azonban olyan helyzetek, amikor a szereplők közötti konfliktusok létfontosságú vagy annak tartott érdekeket érintenek, és a felek úgy vélik, hogy nincs lehetőségük a konfliktus nem fegyveres úton való rendezésére. Az ilyen megoldatlan helyzetek válhatnak idővel válsághelyzetté, vagyis olyan szituációkká, amelyek magukban hordozzák a veszélyt, hogy valamely fél vagy a felek mindegyike erőszakos eszközökhöz folyamodik. Válságkezelésnek a nemzetközi közösség különböző szervezeteinek azokat az intézkedéseit nevezzük, amelyeket annak érdekében tesznek, hogy a konfliktusok ne alakuljanak válsághelyzetté, illetve a válsághelyzetek ne alakuljanak fegyveres konfliktussá vagy háborúvá.

A válságkezelés tehát bonyolult és összetett folyamat, amely magában foglalja:

- *a konfliktuselhárítást*: a lehetséges konfliktusok korai előrejelzését, az úgynevezett megelőző diplomáciát – a nemzetközi tényfeltárást, közvetítést a felek között;
- *a válságmegelőzést*: amelynek célja, hogy az erőszakos konfliktusok előtt, alatt és után az erőszakos konfliktusmegoldás lehetőségét csökkentsék, és a békés konfliktusmegoldást támogassák; a fegyveres konfliktus kitörése esetén pedig:
- a humanitárius és mentési feladatokat (a civil lakosság támogatása természeti katasztrófa sújtotta területeken, evakuálása válság sújtotta területekről);
- a békefenntartó és -kikényszerítő feladatokat (tűzszünetek, országhatárok, légi, tengeri- és világűrembargók felügyelete);

- harci cselekményeket a válságmegoldás során (ellenséges műveletek megállítása, hadban álló felek erővel történő szétválasztása);
- a lefegyverzést és a fegyverzet ellenőrzését;
- harmadik országoknak nyújtott segítséget a terrorizmus legyőzése és a biztonsági szektor megerősítése érdekében;
- a biztonságos környezet létrehozását és fenntartását.

A válságkezelésnek e feladatait az EU számára az 1992-es petersbergi miniszteri értekezlet, az 1999-es Helsink-i Fő Célkitűzés, a 2003-ban elfogadott Európai Biztonsági Stratégia, valamint a 2004-ben jóváhagyott Polgári Fő Célkitűzés írja elő.

Az Európai Unió válságkezelésének jellemzői

Bár az Európai Unió EBVP keretében végrehajtott műveleteit hagyományosan petersbergi típusú (vagyis a kollektív védelemtől megkülönböztetett, válságkezelő) missziókként szokás jellemezni, mozgásterük – legalábbis hivatalosan és elvileg – sem földrajzi hatóságukat, sem felhatalmazásukat, sem pedig konkrét feladataik jellegét tekintve nem korlátozott. A gyakorlatban azonban az EU EBVP válságkezelése döntően az európai és az afrikai kontinensre, illetve a Közel-Keletre összpontosul, eddig mindig ENSZ-felhatalmazás alapján zajlott, és ritkán járt harci cselekményekkel.

Az EU-missziók – az unió erre vonatkozó elméleti forráskönyvei szerint – négy alaptípusba sorolhatók: polgári műveletek, polgári rendőri műveletek, NATO-eszközökhöz való hozzáféréssel végrehajtott katonai akciók, illetve önálló eszközökkel végrehajtott katonai feladatok. Bár mind a négy típusú EU-misszióra találunk példát 2003 januárja, (vagyis az első ESDP-színekben megindított művelet) óta, az unió aktivitása ezen a téren leginkább a polgári feladatok területén szembetűnő.

Természetesen következik ez az európai biztonsági stratégiának abból a filozófiájából, amely egyrészt a biztonság egy széles, a nem katonai dimenziókat is magában foglaló megközelítésén alapul, másrészt az európai biztonságot érintő fenyegetések, potenciális fenyegetések és kihívások közül a nem katonai jellegűeket tekinti alapvetőnek. Végül pedig a válságkezelés preventív, megelőző jellegére helyezi a hangsúlyt. Eszerint az EU fő feladata olyan, lehetőleg korai időpontban beavatkozni egy-egy válságba, amikor a sokféleképpen és gyakran egymással elegyítve alkalmazott válságkezelési eszközök még képesek a válság eszkalálódásának megakadályozására. Ebből fakad a műveletek nem egyszer igen eltérő mérete és jellege is, ami azonban nem hozható összefüggésbe jelentőségükkel, hiszen egy-egy válságkezelő misszió súlyát végső soron az eredményessége (adott esetben éppen a konfliktus korai stádiumban való hatékony kezelése) határozza meg.

Az Európai Unió válságkezelő műveletei

2003 és 2009 között az Európai Unió három kontinens (Európa, Afrika és Ázsia) 15 országában 23 válságkezelő műveletet hajtott (10), illetve hajtott (13) végre. A legtöbb uniói műveletre az afrikai kontinensen és Európában került sor (9-9) ezen belül – országra lebontva – a Kongói Demokratikus Köztársaságban (5), illetve Macedóniában (3). Az EU-misszióknak fontos területe a közel-keleti térség is (3). A legtávolabbi ország pedig, ahova az EU válságkezelő szakértői eljutottak, Indonézia

és Afganisztán volt. A 23 válságkezelő művelet közül hét katonai (Macedónia, Kongói DK, Szudán, Csád, Közép-afrikai Köztársaság, Bosznia-Hercegovina, Szomália partvidéke), hét rendőri (Macedónia, Kongói DK, Bosznia-Hercegovina, palesztin területek, Afganisztán), kilenc pedig úgynevezett polgári művelet volt (Grúzia, Indonézia, palesztin területek, Irak, Kongói DK, Bissau-Guinea, Koszovó).

A katonai missziók során az Európai Unió tagállamainak katonái a következő feladatokat hajtották végre: béke-megállapodás ellenőrzése, nemzetközi humanitárius akciók támogatása (segélyek célba juttatásának biztosítása, a menekültek és a civil lakosság biztonságának szavatolása, az akciók technikai felszereléssel való támogatása), az ENSZ alkalmazottainak és létesítményeinek védelme, illetve – a somáliai partoknál – a nemzetközi hajózás védelme a kalóztámadások ellen.

Rendőri műveletei során az EU a helyi rendőrség átalakítását támogatja, illetve a rendőri szervek és a belügyminisztériumok állományának kiképzésében vesz részt. Az úgynevezett civil missziók rendkívül sokrétűek: a tűzszünetet megfigyelő misszióktól kezdve a határellenőrzésben való részvételen keresztül egészen a biztonsági és védelmi szervezetek reformjának, illetve a jogállamiságot biztosító szervezetek (bírószék, igazságszolgáltatás, büntetés-végrehajtás) kiépítésének támogatásáig terjednek. Egy részüket az Európai Unió a nagyobb kényszerítő képességgel rendelkező nemzetközi szervezetektől – az ENSZ-től, illetve a NATO-tól – vette át, a válság egy olyan időszakában, amikor az EU válságkezelő képességei hatékonyabbak voltak, mint az említett szervezeteké. A válságkezeléssel kapcsolatos fokozatosság általában ott is megfigyelhető, ahol az Európai Unió több missziót is vezetett: például a Kongói Demokratikus Köztársaságban vagy Macedóniában a katonai missziót előbb egy rendőri, majd pedig egy civil misszió váltotta fel.

18) Az ENSZ tevékenysége a válságövezetekben

Az ENSZ szerepe a nemzetközi biztonságban

Az Egyesült Nemzetek Szervezete a második világháború utáni időszak legátfogóbb (tagországainak száma 192), a nemzetközi béke és biztonság kérdéseiben a legszélesebb körű jogosítvánnyal rendelkező nemzetközi szervezete. Az ENSZ-en belül a szervezet alapítói a nemzetközi béke és biztonság megóvását a Biztonsági Tanács (BT) feladatává tették, amelynek határozatait a tagállamok kötelesek végrehajtani.

A BT-nek öt állandó tagja (Kína, Franciaország, Nagy-Britannia, a Szovjetunió – 1992-től Oroszország – és az USA), és 10 nem állandó tagja van. Az állandó tagok a szervezet alapításától a Biztonsági Tanács tagjai, a nem állandó tagokat az ENSZ Közgyűlése választja ki kétéves periódusokra. Magyarország 1968–1969-ben és 1992–1993-ban volt a BT nem állandó tagja.

AZ ENSZ BT a nemzetközi biztonságot érintő legfontosabb kérdésekben a „nagyhatalmi egyetértés elvének” – vagyis az állandó tagok egyetértése elvének megfelelően – az öt állandó BT-tag igenlő szavazatát magában foglaló kilenc szavazattal hozhat határozatot. Ha egy állandó tag nem ért egyet egy döntéssel, ellene szavazhat, és ez a döntés megvétózását jelenti. Mind az öt állandó tag élt már vétójoggal egy vagy több alkalommal. Ha egy állandó tag nem támogat egy határozatot, de elfogadását nem akarja vétójával megakadályozni, akkor tartózkodhat. A „nagyhatalmi egyetértés elve” és a BT-határozatok kötelező jellege teszi az ENSZ-et a nemzetközi biztonság legfontosabb szervezetévé.

A béke és biztonság veszélyeztetése esetén – ha a feleknek nem sikerül egyéb békés módon megoldaniuk a viszályt – a Biztonsági Tanács háromféle megoldás közül választhat:

- felhívhatja az érdekelt feleket a nemzetközi rend helyreállítására, vagy arra, hogy alkalmazkodjanak a Közgyűlés által megalkotott ajánlásokhoz;
- fegyveres erő felhasználásával nem járó szankciókat, rendszabályokat vezethet be (például a gazdasági, vasúti, légi, tengeri és hírközlési kapcsolatok megszakítása, gazdasági embargó vagy blokádnak elrendelése);
- fegyveres erő felhasználásával járó műveleteket fogantatosíthat.

A szükséges fegyveres erőket a BT felhívására a tagállamok bocsátják az ENSZ rendelkezésére. A legnagyobb ilyen jellegű hadműveletre 1991-ben került sor, amikor Irak lerohanta Kuvaitot, s az Egyesült Államok vezette többszázézes nemzetközi haderő helyreállította az öböl-menti állam szuverenitását.

Az ENSZ válságkezelésének jellemzői

Az ENSZ válságmegoldással kapcsolatos tapasztalatai szinte egyidősek a szervezettel, és erre irányuló törekvései – amelyek a mai napig a békefenntartó műveletek jogi alapját képezik – már az Alapokmányában megtalálhatók. A szervezet békefenntartó tevékenységét ugyanakkor semmiféle precíz eljárási szabály nem szabályozza. A békefenntartás sokkal inkább olyan válaszlépésnek tekinthető, amelynek pontos körülményeit mindig az adott konfliktushelyzet alakítja ki.

A szervezet történetének első időszakában (1945–1988) általában valamely lecsillapodott konfliktus megfigyelése, vagy a szemben álló erők szétválasztása érdekében került sor katonai, rendőri és civil békefenntartó erők telepítésére. Ennek a fajta békefenntartásnak – amelyet „hagyományos” vagy „első generációs” békefenntartásnak nevezünk – nem a közös biztonság megteremtése volt az elsődleges célja, hanem az, hogy a nyugvópontra jutott konfliktusok ne lángolhassanak fel újra. Az első generációs békefenntartás időszakában alakultak ki a hagyományos békefenntartás alábbi legfontosabb elvei:

- békefenntartó misszió csak az ENSZ BT felhatalmazása (mandátuma) alapján állítható fel;
- az ENSZ csak a szemben álló felek beleegyezése és hozzájárulása esetén küldhet békefenntartókat (konszenzus elve);
- a békefenntartók nem avatkozhatnak be a fogadó ország belügyeibe, a miszsióknak pártatlannak kell lennie (pártatlanság elve);

- a misszió tagjai csak önvédelemből használhatnak fegyvert (önvédelem elve);
- a missziókat a tagállamok hozzájárulásából fedezik.

A hidegháború vége (1988–1992) jelentősen megváltoztatta a nemzetközi viszonyokat és a nemzetközi közösség előtt álló kihívások természetét is. A korábbi nagyhatalmi szembenállás csökkenése lehetővé tette a BT tagjai közötti együttműködés erősödését. Az országok közötti konfliktusokat az államokon belüli konfliktusok számának jelentős növekedése váltotta fel. Ez komoly hatással volt az ENSZ békefenntartására is: a világszervezetnek ugyanis olyan összetett megoldásokat kellett keresnie a válságok megoldására, amelyek az addigi eszközökön túl magukban foglalták a válságot előidéző politikai, gazdasági, társadalmi és szociális okok kezelését lehetővé tévő erőfeszítéseket is.

Ezek az úgynevezett második generációs békefenntartó missziók már nemcsak a nyugvópontra jutott konfliktusok fellángolásának megakadályozását tekintették fő céljuknak, hanem egy szilárd és fenntartható béke megteremtését irányozták elő. Ez igen gyakran csak úgy volt elérhető, ha a nemzetközi közösség erővel kikényszerítette a békét a felek között. Ennek megfelelően a konszenzus, a pártatlanság és az önvédelem hagyományos elvei más értelmet nyertek: a békefenntartók már nem csupán önvédelemre használták fegyvereiket, a pártatlanság korábbi statikus elvét felváltotta a konfliktus igazságos enedezésének célja, és a konszenzus elvét is az igazságos rendezés igényének rendelték alá.

Az ENSZ válságkezelő tevékenységében mégsem a békekikényszerítés megjelenése volt a legnagyobb változás. Sokkal fontosabb, hogy a világszervezet az 1990-es évek elejétől kezdve a békefenntartás mellett a válságmegelőzést, illetve – a fegyveres konfliktusok lezárulását követően – a béketeremtést és a békeépítést is válságkezelő tevékenysége központi elemévé tette. A válságmegelőzés célja, hogy az erőszakos konfliktusok előtt az erőszakos konfliktusmegoldás lehetőségét csökkentse, és a békés konfliktusmegoldást támogassa (például tárgyalásokkal, vizsgálatokkal, közvetítéssel, egyezmények kidolgozásával – ezeket együtt megelőző diplomáciának nevezzük).

A béketeremtés is lényegében válságmegelőzés, de erre a fegyveres konfliktus kirobbanása után kerül sor (eszközei – az olykor szükséges békekikényszerítés mellett – ugyanazok, mint a válságmegelőzésé).

A békeépítés viszont olyan, a helyi szervezetekkel együtt végzett tevékenység, amelynek célja a béke megszilárdítása és megőrzése, valamint a konfliktus ismételt kiújulásának elkerülése. A békeépítés rendkívül szerteágazó folyamat, amely a háborúzó felek lefegyverzését, a rend helyreállítását, a menekültek hazatelepítését, a hadsereg és a biztonsági szervek átalakítását, a választások ellenőrzését, az emberi jogok védelmét éppúgy magában foglalja, mint a mezőgazdaság fejlesztését, a közlekedés és a szállítás, a víz és az elektromos energia biztosítását vagy a szemben álló felek közötti békés kapcsolatok újjáépítését. A béketeremtést és a békeépítést magában foglaló missziókat harmadik generációs békefenntartásnak nevezzük.

Az ENSZ békefenntartó missziói

Az ENSZ 1948 és 2008 között 63 különböző békefenntartó missziót indított szerte a világban. 1948 és 1988 között – a hidegháború időszaka alatt – csupán 13-at, 1988 és 1994 között 22-öt, 1995 óta pedig 28-at.

Jelenleg a világszervezetnek 16 békefenntartó, továbbá két politikai és békeépítő missziója van folyamatban. A jelenleg is zajló missziókban több mint 115 000 fő vesz részt, köztük csaknem 93 000 katona, rendőr és katonai megfigyelő. Az ENSZ úgynevezett kéksapkásai között legnagyobb számban pakisztániak (10 000 fő), bangladesiek (10 000), indiaiak (8600), nigériaiak (6000) és nepáliak (4100) találhatóak.

Az ENSZ-missziók költségeihez a legnagyobb arányban az Egyesült Államok (26%), Japán (20%), Németország (8,6%), Nagy-Britannia (7,8%), Franciaország (7,4%) és Olaszország (5%) járul hozzá. Az ENSZ 1948 óta folyó békefenntartó tevékenysége során csaknem 2600 „kéksapkás” vesztette életét.

19) A Magyar Honvédség

A Magyar Honvédség fogalma

A Magyar Honvédség (rövidítve *MH*) polgári irányítás alatt álló, függelmi rendszerben működő és centrálisan vezetett fegyveres állami szervezet, békében az önkéntességen, megelőző védelmi helyzetben és rendkívüli állapotban az általános hadkötelezettségen alapuló haderő. Egyes szervei [jogszabályokban](#) meghatározott katonai igazgatási feladatokat is ellátnak.

A Magyar Honvédség feladatai

- A Magyar Honvédség fő feladata az ország szuverenitásának és területi épségének védelme, valamint a NATO szerződés értelmében a [szövetség](#) kollektív védelmének erősítése.
- További feladatai közé tartozik, hogy hozzájáruljon az egyéb – a partnerségi, szerződéses viszonyok között – közösen vállalt szövetséges küldetésekhez, béketámogató és humanitárius akciókhoz, súlyos ipari és természeti katasztrófák elhárításához, a szövetséges katonai és polgári rendvédelmi erők magasabb szintű kiképzéséhez akár a [NATO](#) és az [Európai Unió szervezeti határain](#) kívül is.
- A szövetségek közös védelmének érdekében kész a szükséges katonai erő és egyéb támogatások rendelkezésre bocsátására a [vállalt kötelezettségeknek](#) megfelelően. Kész a biztonságpolitikai alapelveknek megfelelő két- és többoldalú katonai együttműködés révén erősíteni a regionális biztonságot és stabilitást. Ezen feladatokat rendszerint a honvédelemben közreműködő más polgári szervekkel együttműködve hajtja végre.

Fegyverhasználati joggal ellátott feladatok

- Magyarország függetlenségének, területének, légterének, lakosságának és anyagi javainak külső támadással szembeni fegyveres védelme,
- a Szent Korona és a hozzá tartozó egyes jelvények őrzése és védelme,
- a szövetségi és nemzetközi szerződésből eredő egyéb katonai kötelezettségek – különösen a kollektív védelmi, békefenntartó és humanitárius feladatok – teljesítése,
- a honvédelem szempontjából fokozott védelmet igénylő létesítmények őrizete és védelme,
- egyes kijelölt létesítmények őrizete és védelme,
- részvétel a szükségállapot idején az erőszakos cselekmények elhárításában,
- talált robbanótestek tűzszerészeti mentesítése, és egyéb tűzszerészeti feladatok térítés ellenében való végrehajtása.

Fegyverhasználati jog nélkül ellátott feladatok

- Közreműködés a katasztrófavédelemmel összefüggő feladatok végrehajtásában,
- katonai szakértelmet és speciális eszközöket igénylő feladatok ellátása,
- részvétel az állami protokolláris feladatok teljesítésében,
- közreműködés a nemzetközi megállapodásban vagy jogszabályban meghatározott hadisírok, katonai és hősi emlékművek fenntartásával kapcsolatos feladatok végrehajtásában és a kegyeleti tevékenységben,
- közreműködés az állami közfoglalkoztatás feladatainak végrehajtásában.

A Magyar Honvédség irányítása

A Honvédséget békében az [Országgyűlés](#), a [köztársasági elnök](#), a [Kormány](#) és a [honvédelmi miniszter](#) irányítja. Rendkívüli állapot idején a Honvédség legfelsőbb irányító szerve a [Honvédelmi Tanács](#). A Magyar Honvédség vezetése a mindenkor *Honvéd Vezérkar főnök* (HM HVKF) joga és kötelessége. Gyakorolja jogszabályban rögzített hatáskörét, illetve végrehajtja az irányítására jogosultak utasításait. A Magyar Honvédség szakmai vezetését a [Honvéd Vezérkar](#) (HVK) és a [Magyar Honvédség Összhaderőnemi Parancsnokság](#) látja el.

A Magyar Honvédelem Napja

1992-től minden év [május 21-e](#) a [Magyar Honvédelem Napja](#), mely napon [Buda várának](#) 1849-es bevételére emlékeznek. A várnegyed déli részén található [Dísz téren](#) emelték 1893-ban a [Honvéd-szobrot](#) a budai hősök emlékére. A szobor egy zászlót tartó, harcra rohanó fiatal katonát mintáz, a talapzaton található felírás: „1849. május 21. Szabad hazáért!”.

20) A Magyar Rendőrség

Rendőrség fogalma:

A rendőrség állami, fegyveres rendvédelmi szerv.

Szervezeti felépítés

- Általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szerv
Országos Rendőr-Főkapitányság
  - <http://www.police.hu/>
- Belső bűnmegelőzési és bűnfelderítési feladatokat ellátó szerv
Nemzeti Védelmi Szolgálat
  - <http://nvsz.hu/hu>
- Terrorizmust elhárító szerv
Terrorelhárítási Központ
<http://tek.gov.hu/>

Rendőrség **szolgálati ágai**

- a) a belső bűnmegelőzési és bűnfelderítési szolgálati ág,
- b) a bűnügyi szolgálati ág,
- c) a határrendészeti szolgálati ág,
- d) az igazgatásrendészeti szolgálati ág,
- e) a közlekedésrendészeti szolgálati ág,
- f) a közrendvédelmi szolgálati ág,
- g) a személy- és objektumvédelmi szolgálati, valamint
- h) a terrorelhárítási szolgálati ág.

Rendőrség **szolgálati**

- a) az állami futárszolgálat,
- b) a bevetési szolgálat,
- c) a bűnügyi technikai és szakértői szolgálat,
- d) a légirendészeti szolgálat,
- e) a rendőri csapaterő,
- f) a repülőtéren rendőri szolgálat,
- g) a tűzszerész szolgálat,
- h) az ügyeleti szolgálat,
- i) a védelmi igazgatási szolgálat, valamint
- j) a vízi rendészeti szolgálat.

Rendőrség **tagozódása**

Az általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szerv

- központi szervre (ORFK),
- megyei (fővárosi) rendőr-főkapitányságokra, Budapesti és 19 megyei Rfk.
- rendőrkapitányságokra 154, és
- kirendeltségekre tagozódik. 21.